

I. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анна Черненко, Віталій Бугуйчук

Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту

Анотація

В статті на основі результатів наукових досліджень розглядаються актуальні для сучасного суспільства проблеми формування гуманістичного мировоззрення людини в сфері фізичної культури і спорту.

Annotation

In article on the basis of results of scientific researches are considered actual for a modern society of a problem of formation of humanistic outlook of the person in physical training and sports sphere.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Світоглядна проблема людини – у світі філософії ставиться, перш за все, як проблема співвідношення буття і свідомості. Ця проблема існує в різних формулюваннях [1,2].

Питання про відношення мислення до буття називається основним тому, що з нього починається формування філософського світогляду, від нього залежить вирішення інших філософських проблем. Філософський світогляд як любов до мудрості складається, коли людина хоче зрозуміти, що є світом, хто вона сама, як жити, якими принципами керуватися в розумінні навколишньої дійсності, в будові суспільства і свого життя [9].

Функції світогляду невід'ємні від людини, вони пов'язані з її буттям, практикою, пізнанням; невідривні від проблеми людини сам зміст світогляду, де відправною точкою теж є людина і як індивід, і як представник соціальної групи, і як суспільство. Можна сказати, що саме світогляд є стороною, частиною духовного світу людини, частиною духовної культури людства, і в цьому відношенні розкриття різних сторін світогляду було б вже розкриттям окремих сторін того, як фізична культура і спорт пов'язані з цим феноменом. Ми виходимо з того, що розглядаємо фізкультурно-спортивну діяльність як інтегральний показник потреб поведінки і діяльності особистості, як елемент культури і способу життя. Будучи компонентом світогляду, вона за своїм змістом складається з

фізкультурно-спортивної активності, соціальних установок у сфері фізичної культури і спорту, соціальної мотивації (ціннісних орієнтацій) і об'єктивних соціальних умов, в яких проходить формування гуманістичного світогляду [4,9].

У окремих наукових публікаціях вітчизняних і зарубіжних фахівців до комплексу питань, що стосуються мотиваційно-ціннісної структури особистості, автори включають: відношення особистості до спорту і фізичної культури, мету, що переслідується цією діяльністю; порівняння основних життєвих цілей людини і узагальнювальних оцінок ряду сторін фізкультурно-спортивної діяльності [3, 5, 6, 7, 8]. Тобто розглядаються якою мірою в ці найбільш загальні і ключові структури вписуються різні аспекти фізкультурно-спортивної діяльності особистості. В той же час, вказані вище автори публікацій, не говорять про те, сприяють чи перешкоджають ці аспекти досягненню головних життєвих цілей, якою мірою респонденти можуть це враховувати і керуватися ними в певній життєвій ситуації. Хоча, перелік такого роду аспектів досить широким.

Мета дослідження. Провести аналіз проблем, що пов'язані з визначенням цільових сторін фізкультурно-спортивної діяльності, які впливають на формування філософсько-гуманістичного світогляду молоді і залучення її до загальнолюдських цінностей.

Зв'язок роботи з науковими програмами або практичними завданнями.

З якою метою Ви займаєтеся фізкультурою і спортом?

№ п/п	Варіанти відповідей	К-сть відповідей (%)
1	Зміцнення здоров'я.	43,4
2	Інтерес до спорту і його результатів.	15,8
3	Підвищення спортивної майстерності.	15,2
4	Досягнення поставлених спортивно-професійних цілей.	14,9
5	Без певної мети.	5,1
6	По обов'язку і примусу.	1,3
7	Отримання задоволення і матеріальної винагороди.	1,2
8	Важко відповісти.	ЗД

Робота виконувалась відповідно до теми 1.1.2 «Формування гуманістичної орієнтації світогляду у суб'єктів фізичного виховання» відповідно до Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2006-2010 роки.

Організація дослідження.

Основним джерелом інформації для дослідження, що проводиться, після інтерв'ю, вивчення літератури і документів, з'явилось проведення соціологічних досліджень на базі розробленої нами анкети. Були визначені дві соціально-демографічні групи, які стали об'єктом нашого дослідження. До першої віднесли учнів середніх загальноосвітніх шкіл і коледжів; другу склали студенти вищих навчальних закладів. Загальне число обстежуваних дорівнює 540 респондентів. Автори при цьому керувалися методологічним підходом, згідно з яким вплив фізкультурно-спортивних занять обов'язково позначається на світогляді (духовна складова) і на професійній діяльності (професійна складова). При цьому, в залежності від інтенсивності занять фізкультурою і спортом, цей вплив може бути двояким. Гіпотетично ми передбачаємо знайти зворотну залежність разом з прямою.

Результати дослідження. В ході проведеного опитування, приблизно у 10 питаннях анкети, пропонувалося відповісти на низку запитань, що мають відношення до цілей даної діяльності. Анкета охоплювала проблему в прямих і непрямих її оцінках і думках.

У табл. 1 наведені відповіді на одне з поставлених питань – «З якою метою Ви займаєтеся фізкультурою і спортом?» 43,4% відповідей віднесли цю мету до «зміцнення здоров'я». Приблизно однаково (по 15% відповідей) припало на цільові моменти, пов'язані з цікавістю до спорту», з «підвищенням спортивної майстерності» і «досягненням поставлених спортивно-професійних цілей». Останні цільові аспекти в порівняльному

кількісному вираженні отримали незначний відсоток і можуть бути виключені з основного розгляду.

Таким чином викреслюються два крупні аспекти – турбота про здоров'я і прагнення до підвищення спортивної майстерності і спортивних результатів.

У першому випадку фізкультура і спорт розглядаються як засіб для зміцнення здоров'я, у другому – спортивне вдосконалення і його результати визначаються респондентами як самоціль, тобто спостерігається чітка тенденція переходу спортивної діяльності в професію.

Більшість опитаних респондентів (42,2%) зазначили, що головною причиною, що перешкоджає регулярним заняттям фізичною культурою і спортом – є їх навчання, тобто необхідність

набувати професії (таблиця 2). Якщо враховувати, що опитуваний контингент – студенти, тобто суб'єкти, основним заняттям яких є вивчення професії, не пов'язаної із спортом, то характер такої причини досить зрозумілий. Останні причини зайняли приблизно однакове положення в загальній структурі. Це відсутність бажання (12,3%), робота (12,7%), домашні справи (14,7%), відсутність відповідних умов (10,2%).

Відмічений розподіл причин, в основному характерний для студентського складу вибірки, що вивчається.

На початку соціологічного опитування при розгляді питання щодо мети занять фізичною культурою і спортом була приведена структура цілей на підставі вільних відповідей анкети. Схожого типу

Таблиця 2

Які причини не дозволяють займатися фізичною культурою і спортом?

№ п/п	Причини	К-ть відповідей (%)
1	Немає бажання.	12,3
2	Немає такої необхідності.	4,6
3	Немає часу, його поглинає: - робота; - навчання; - домашні справи; - інші заняття.	12,7 42,2 14,7 3,3
4	Немає відповідних умов.	10,2
	Раз	100

Таблиця 3

Оцінка результативності фізичної культури і спорту

№ п/п	Результат дії	К-ть відповідей (%)
1	Зміцнення здоров'я	66,5
2	Поліпшення настрою	38,3
3	Досягнення життєвих цілей	24,0
4	Раціональне використання вільного часу	15,5
5	Інші результати	3,2

питання, але в іншій постановці, залишалось як дублюючий стосовно даного круга поставленої проблеми. Відповіді на нього приведені в табл. 3.

Аналіз відповідей дозволяє зробити висновок про те, що зміцнення здоров'я в обох випадках знаходиться на першому місці. На другому місці виявився такий цільовий елемент як «поліпшення настрою» (38,3%).

В обох відповідях спортивно-фізкультурна діяльність виступає як допоміжний засіб для досягнення вищих цілей. У такому ж аспекті відбивається і відповідь, де спорт сприяє досягненню життєвих цілей (24,0%), а в 15,5% випадків він упорядковує бюджет вільного часу.

Відмічені декілька показників, що розширяють і доповнюють раніше розглянуту структуру, дані якої будуть використані в подальших розділах (табл. 3).

Необхідно зупинитися на розгляді ще ряду моментів, що відображають відношення до фізичної культури і спорту опитуваних студентів і школярів. Зокрема, питання про відношення респондентів

Таблиця 4

Ваше відношення до занять фізичною культурою у школі і ВНЗ

№ п/п	Варіанти відповідей	Кількість відповідей (%)
1	Позитивне	69,0
2	Байдуже	22,0
3	Негативне	9,0
	Разом	100

до занять фізичною культурою у загальноосвітній школі і у вузі.

Дані табл. 4 показують, що більшість опитаних (69%) оцінюють ці заняття позитивно.

В той же час, досить високий відсоток тих, що байдуже відносяться до них (22%), не високий, але істотний відсоток займає негативне відношення до цих занять (9,0%). Ми вважаємо, що таке відношення є результатом неправильно організованих занять самим викладачем, а також формальне, а не цілеспрямоване їх проведення, що викликає негативну реакцію. Так або інакше, якщо близько ті, що 30% відповіли визначають своє відношення як байдуже-негативне, то виникає необхідність вивчити цю проблему докладніше, з метою підвищення інтересу у молоді до цієї важливої форми вдосконалення особистості. І дані табл. 5 підтверджують висловлену точку зору.

Згідно з першим варіантом відповіді, 92,8% опитаних вважають, що потрібно займатися фізкультурою і спортом. Проте в реальній практиці виконання бажань займатися тим або іншим видом спорту відбувається значний відбір, який, згідно з даними табл. 5 складає 30%, що свідчить про неякісну роботу в цій області, а також вказує на резерв, яким слід систематично займатися.

Питання, що відбивають результативність спортивно-фізкультурної діяльності, надали такі результати.

На першому місці стоїть результат «зміцнили здоров'я і поліпшили статуру» – 40,3% відповідей. На другому місці – 15,2% – відповіді респондентів, які у якості спортивно

діяльності визначають підвищення спортивної майстерності. Наступні 15,2% відповідей належать тим, хто як професію вибрав спортивну діяльність. Вагома відповідь належить також тим, хто за допомогою занять фізкультурою і спортом забезпечив собі вступ до інституту. Це, зрозуміло, явний і наочний результат, що не вимагає коментарів. Останній із вагомих відповідей відображає позицію респондентів, які за допомогою спорту придбали розуміння своєї значущості в суспільстві, в усякому разі, в спортивній сфері і серед найближчого оточення. Таких виявилось 10,6%.

Якщо узагальнити ці дані, то отримані результати характеризують отримання особою перших самостійно досягнутих рівнів зрілості. З іншого боку, окрім «твердження себе як особи» (10,6%), останні показники не виводять функцію спорту з власне спортивної сфери. В основному спортивна діяльність виявляється зосередженою сама на собі. На цьому рівні спорт як діяльність працює на спорт як результат. Соціальну значущість спорту респонденти ще не виділяють досить значуще і чітко. Спорт впливає на спорт, а не на інші соціально важливі сторони особи, що формується. Зміцнення здоров'я, вступ до інституту і затвердження особових, престижних елементів зрілості – це ще не зовсім усвідомлене функціональне призначення спорту, де тілесні результати висунуті на перше місце.

Таким чином, проведені нами дослідження показали, що відношення школярів і студентів до

Таблиця 5

Чи потрібно Вам займатися фізичною культурою і спортом?

№ п/п	Варіанти відповідей	К-сть відповідей (%)
1	Так	92,8
2	Ні	4,6
3	Важко відповісти	2,6
	Разом	100

фізичної культури і спорту виявляється на двох рівнях вербальному і діяльному. По-перше, це відношення склалося у більшості з них в дитячому і юнацькому віці, через що в психологічній установці у них ще до вступу до вузу була сформульована програма фізичної активності. Вузивське життя внесло свої корективи по відношенню студентів до фізичної культури і спорту. Всі форми особового розвитку, вся стратегія соціальної поведінки реалізуються під егідою провідної установки, тобто навчання у ВНЗ. По-друге, аналіз відношення студентської молоді до фізичної культури і спорту показує, що загальною і домінуючою цінністю для них є біологічна спрямованість потреб, при якій рекреативна функція фізичної культури виявляється найбільш важлива.

Висновки:

1. Перед Україною, яка стоїть на шляху духовного відродження та вирішення кризових економічних, політичних проблем, постали великі труднощі. Реальна ситуація здебільшого не відповідає бажаній. Щоб змінити дану ситуацію необхідний цілий комплекс засобів філософсько-соціального впливу. У цих засобах, особливо у фізкультурно-спортивній діяльності закладені великі можливості для гуманітарного впливу на духовний світ людей та їх фізичний стан.
2. У межах існуючої системи панує однобокність, «одномірна» модель фізкультурно-спортивної роботи, орієнтована на вирішення досить вузького кола завдань і виконання невеликого набору засобів для їх вирішення.
3. Система фізкультурно-спортивної роботи побудована за такими педагогічними принципами, які не дозволяють повністю здійснити гуманістичний вплив на особистість: вся

активність, звичайно, йде лише від викладачів (тренерів, організаторів), а учні виступають як пасивний об'єкт їх педагогічного впливу. Не враховуються незалежним чином індивідуальні особистісні якості, та на кого спрямований даний вплив і т.ін.

4. У сфері духовної діяльності не проводиться активна цілеспрямована робота по залученню тих, хто захоплюється цією діяльністю, до активних занять фізичними вправами, до здорового способу життя.
5. Засоби масової інформації досить рідко пропагують тих спортсменів, які демонструють високий рівень не тільки спортивної майстерності і фізичного вдосконалення, але й духовної культури. Внаслідок цього у суспільній свідомості стверджується уявленням про неминучість розриву між фізичним і духовним розвитком людини, про неможливість досягнення високих результатів у різних видах діяльності.
6. Зазначені недоліки свідчать про необхідність кардинальної зміни системи фізкультурно-спортивної роботи, пошуку нових підходів до її організації, які націлені на повне та ефективно використання великого гуманістично-філософського і соціально-культурного потенціалу фізкультури та масового спорту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Алексеев П.В., Панин А.В. Философия. Ученик / П.В. Алексеев, А.В. Панин. – М. – с.585.
2. Бальсевич В.К. Концепция альтернативных форм физического воспитания детей и молодежи / В.К.Бальсевич // Физическая культура: воспитание, образование, тренировки. – 1996. – № 1. – С. 23-25.

3. Бугуйчук В.В. Физическая культура, спорт, мировоззрение / В.В.Бугуйчук – Днепропетровск, 1997. – 180 с.
4. Дейнеко А.Х., Марченко М.К. Проблема формирования физической культуры личности: место и роль спорта в системе досуга студенчества Украины / А.Х.Дейнеко, М.К.Марченко// Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків, 2008. – Випуск 3. – С. 157-159.
5. Кривчикова Е.Д., Фандикова Л.А. Мотивация учащейся молодежи к занятиям физической культурой и спортом // В.Д.Кривчикова, Л.А.Фандикова // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків, 2008. – Випуск 8. – С. 47-49.
6. Москаленко Н.В. Фізичне виховання молодих школярів / Н.В. Москаленко// Дніпропетровськ. 2007. – 252 с.
7. Приходько В.В. Про кризу у вітчизняній вищій школі і можливості дисципліни «Фізичне виховання» у її подоланні. / В.В.Приходько // Спортивний вісник Придніпров'я. – Дніпропетровськ. – 2009. – № 1 – С. 23-26.
8. Сирик В.С., Плотницький Л.М. Определение мотивации и физкультурно-спортивной активности у студентов, занимающихся физическим воспитанием / В.С.Сирик, Л.М.Плотницький / Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків. – 2008. – Випуск №7. – С. 19-21.
9. Франків Є.М., Герасимчук А.Ю., Онисько Є.Б. Стан, проблеми, перспективи розвитку фізичної культури / Є.М.Франків, А.Ю.Герасимчук, Є.Б.Онисько // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків, 2008. – Випуск №4. – С. 252-254.

